

Araştırma Makalesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Tarım Politikalarının Belirlenmesinde Oldenburg Raporu'nun Rolü

Tuğba GÜLEN^{1,*} Güngör KARAKAŞ² Sema POYRAZ CAN³

¹ Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, 19030, Çorum, Türkiye

² Yozgat Bozok Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 66100, Yozgat, Türkiye

³ Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, 19030, Çorum, Türkiye

¹ <https://orcid.org/0000-0001-8730-2121>, ² <https://orcid.org/0000-0001-5236-2407>

³ <https://orcid.org/0000-0003-1080-5411>

*Sorumlu Yazar e-mail: tugbagulen@hitit.edu.tr

Makale Tarihi

Geliş: 12.06.2024

Kabul: 03.07.2024

DOI: 10.59128/bojans.1500485

Anahtar Kelimeler

Oldenburg Raporu

Tarım Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti

Öz: Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye ekonomisinin yapılanmasında ekonominin bel kemiği olan tarımın gelişmesinde, tarım politikalarının rolü çok önemli olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Türk tarımını geliştirmek için Almanya'dan 1928 yılında getirilen bir heyet tarafından hazırlanmış olan, Oldenburg Raporunun, tarım politikalarının belirlenmesindeki rolünü incelemektir. Aslı Almanca olan rapor Dr. Oldenburg başkanlığında hazırlanmıştır. Raporda öne çıkan bazı öneriler şunlardır; tarımsal eğitim sistemi kurulması ve uzmanlaşma, hayvancılığın ve tavukçuluğun geliştirilmesi, etkin su kullanımı, verimlilik, gübreleme ve üretim teknikleri, kooperatifçilik, altyapı yatırımlar ve tarımsal mekanizasyon olarak sıralanabilir. Uzmanların ortak dillendirdiği olumsuzluklar ise bürokratik formaliteler, kabul edilen bütçe miktarının düşürülmesi, çalışmalar için gerekli malzemelerin alınamaması olarak sıralanmıştır.

Atıf Künyesi: Gülen T., Karakaş G. ve Poyraz Can S. (2024). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Tarım Politikalarının Belirlenmesinde Oldenburg Raporu'nun Rolü, *Bozok Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 3(1), 55-77. **How To Cite:** Gülen T., Karakaş G. and Poyraz Can S. (2024). The Role of the Oldenburg Report in the Development of Agricultural Policies in the Early Years of the Republic of Türkiye, *Bozok Journal of Agriculture and Natural Sciences*, 3(1), 55-77.

The Role of the Oldenburg Report in the Development of Agricultural Policies in the Early Years of the Republic of Türkiye

Article Info

Received: 12.06.2024

Accepted: 03.07.2024

DOI: 10.59128/bojans.1500485

Abstract: With the declaration of the Republic in the development of agriculture, which is the backbone of the economy in the reconstruction of Türkiye's economy, the role of agriculture policy was very important. The aim of this study is to analyze the role of the Oldenburg Report, prepared by a delegation from Germany in 1928 to develop Turkish agriculture, in the determination of agricultural policies. The report, originally in German, was prepared under the direction of Doctor Oldenburg. Some of the prominent suggestions in the report are; establishment of agricultural education

Keywords

*Agricultural Policies
Oldenburg Report
Republic of Türkiye*

system and specialization development of livestock and poultry, effective water use, productivity, fertilization and production techniques, cooperatives, infrastructure investments and agricultural mechanization. The common problems of the experts are bureaucratic formalities, reducing the amount of budget accepted, and not being able to purchase the necessary materials for the studies.

1. Giriş

Tarım sektörü bir ülkenin gelişim sürecinde stratejik rol oynamaktadır. Tarım sektöründe gelişme sağlanmadan bir ülkenin kalkınması düşünülemez. Tarım sektöründeki gelişme sonucunda kırsal toplumun kişi başı gelirinde ve sanayi üretiminde artışlar meydana gelmektedir. Ekonominin bel kemiği olan tarım diğer sektörlerin bir alternatifi olmayıp, onları besleyen ana sektör konumundadır. Tarım devriminin gerçekleşmesiyle medeniyet tarihinde önemli bir çığır açılmıştır (Mcneill, 2004). Anadolu'nun tarımsal nitelikleri ilk çağdan itibaren şekillenmeye başlamıştır. Bu şekillenme de bölgenin doğal özelliklerinin yanı sıra, egemen siyasi güçlerin izledikleri tarım politikalarının payı da büyüktür. Türkiye'de cumhuriyetin ilanı ile müstakil bir ekonomiye sahip olmanın siyasi tam bağımsızlığın tamamlayıcısı olarak benimsenmesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tarım politikalarında önemli adımlar atmaya başlamasını sağlamıştır. (Özçelik ve Tuncer, 2007). Yaklaşık yarım milyon nüfusunu (Gürler, 2016) kaybederek savaştan çıkan Türkiye'nin ekonomik durumu iyi olmadığı gibi tarım politikalarına yön vermek için kendi yetişmiş tarım uzmanları da bulunmamaktadır. Bu nedenle yurtdışından konunun uzmanları getirilerek onlara raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlardan biri de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (TCCDAB) Cumhuriyet Arşivi'nde "Ziraat Uzmanları Heyeti'nin Türkiye'deki Çalışmaları Hakkında Rapor" başlıklı, Oldenburg Raporu'dur. Bu çalışmanın amacı Türk tarımını geliştirmek için Almanya'dan 1928 yılında getirilen bir heyet tarafından hazırlanmış olan Oldenburg Raporunun tarım politikalarının belirlenmesinde rolünü incelemektir.

Avrupa'nın seri üretime geçmesinin ardından, ortaya çıkan yeni gelişmelere ayak uyduramayan Osmanlı piyasaları, Avrupa firmaları ve ürünleri tarafından işgal edilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren borçlanma politikasının başlaması ile birlikte Avrupalı birçok devlete kapitülasyonlar tanınmıştır. İzlenen bu politikalar Osmanlı üreticisinin elini kolunu bağlamıştır. Tanzimat döneminde 1844 yılında Zaptıye Teşkilatı'nın kurulması ile tasfiyesi başlayan tımar sisteminin (Çadircı, 1997) ardından 1858 Arazi Kanunnamesi ile yeni bir toprak rejimine geçilmiştir. 1867 Kanunu ile yabancılara mülkiyet ve tasarruf hakkının verilmesi sonucunda tarım alanında da yabancıların etkinliği artmıştır. Batı Anadolu'da ve Çukurova bölgesinde özellikle İngiltere tarafından alınan topraklar üzerinde azınlık şirketleri kurularak mekanizasyona geçilirken (Yavuz, 1994), Anadolu'nun genelinde ise tarımsal üretim ilkel yöntemlerle öz tüketime yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin lokomotifleri olan tarımsal üretimi canlı tutmak için ziraat, çoban ve baytar mektepleri açılıp, menafi sandıkları kurulsa da (Dinler, 1996; Yenal, 2010), istenilen olumlu sonuçlar bir türlü alınamamıştır.

Osmanlı Devleti, 1875 yılında dış borçların faiz ve anaparaların ödemesinin durduğunu açıklamış, 1881 yılında da Muharrem Kararnamesi'nin ilan edilmesiyle birlikte Düyûn-u Umumiye İdaresinin kurulmasına müsaade edilmiştir. 1882 Ocak ayında çalışmaya başlayan Düyûn-u Umumiye İdaresi, Osmanlı Devleti'nin tütün, tuz, pul, alkollü içki ve önemli vergi gelirlerini toplama hakkını elde etmiştir (Gürsoy, 1984; Kartopu, 2012). Düyûn-u Umumiye İdaresinin kurulması ile birlikte tarımsal üretim Batı sömürü düzenine eklenmiş ve kontrolü de milli unsurların elinden çıkmıştır (Aktaş, 2006). Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ekonominin millileştirilmesi, tarımın dünya pazarlarına açılması ve modern yöntemlerle verim artırmaya dönük politikalar hedeflenmiştir (Ballı, 2015).

2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tarım

Birinci Dünya Savaşı sonrasında 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti ve İtilaf Devletleri arasında Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Anadolu'da işgallere karşı mücadeleye başlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Mücadele boyunca içtimai ve iktisadi hayatın yeni temeller üstüne kurulması için çalışmıştır (Eldem, 1994). Milli Mücadele sonrasında, geleneksel yöntemlerle geçimlik üretim yapan Anadolu köylüsünün en çok sarsılan ve sorun yaşayan kesim oldukları görülmüştür (Boratav, 2012). Bu sorunun çözümü ile ilgili ilk olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne komisyon raporu sunulmuştur. 1922 yılında hazırlanan bu raporda köylüler için üretim kooperatiflerinin yeniden örgütlenmesi önerilmiştir (Tezel, 2001). Konunun daha iyi anlaşılması için Cumhuriyetin ilk döneminde oluşturulmaya çalışılan tarım politikalarının 1929 küresel ekonomik buhran dönemine kadar (1923-1929) incelenmesinde fayda vardır.

2.1. 1923-1929 Yıllarında İzlenen Tarım Politikası

20 Kasım 1922'de başlayan Lozan Barış Görüşmeleri özellikle ekonomik konular nedeniyle kesintiye uğramıştır. İşgalci devletlerin Osmanlı Devleti'nden kalan kapitülasyonların devamı konusunda ısrar etmesi üzerine, 4 Şubat 1923'te Türk Heyeti görüşmelerine son vererek Ankara'ya dönmüştür (Kodal, 2006). Bunun üzerine Türkiye'nin iktisat esaslarını belirlemek ve tam bağımsızlık konusundaki kararlılığını göstermek amacıyla 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir İktisat Kongresi 1135 delege ile yapılmıştır (İnan, 1982; İktisat Esaslarımız, 1936). Türkiye İktisat Kongresi'nde çiftçiler ile ilgili sorunlar 10 başlık altında, 95 maddede ele alınmıştır. Kongrenin bu bölümünde köylünün öncelikli kendi ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı küçük çaplı üretim yerine, bütün Türkiye'nin ihtiyacını karşılayabileceği üretime geçmesi ve aşarın kaldırılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Kongrede her ne kadar tarımsal üretimi artırma konuları görüşülerek tarımsal gelişim üzerine odaklanılmış olsa da, fakir köylünün durumu ihmal edilmiştir (Dinler, 1996). Özel teşebbüs liderliğinde devletin teşvik ve himayeci olacağı ve öz kaynaklara dayanan kalkınma politikası öngörülmüştür (Sağlam,1981). 1923'de çıkartılan kanun ile Ziraat Bankası üzerinden tarım makinelerinin ithali ve bunların çiftçiye gümrüksüz olarak dağıtılması kararı alınmıştır. Yine aynı yıl hayvan ithali gümrükten muaf kılınsa da Türkiye'nin ithal olanakları çok kısıtlı kalmıştır. 1924 yılında İtibar-ı Zirai Birlikleri kurulmuş ve Ziraat Bankası Hükümet tarafından desteklenmeye başlanmıştır (Tezel, 2001; Timur, 2001; Tokdemir, 1988).

Osmanlı Devleti'nde tarım kazançları üzerinden doğrudan tahsil edilen bir vergi olan "*aşar vergisi*" Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da kısa bir süre devam etmiştir (Okçuoğlu ve Önder, 1987). Cumhuriyet'in ilk iki yılında bütçe gelirlerinin %26'sını karşılayan aşar vergisi köylü üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi amacıyla 17 Şubat 1925'te kaldırılmıştır (Şahin, 1998). Aşarın kaldırılması ve Medeni Kanunu'nun kabulü ile özel mülkiyet hakkı tüm vatandaşlara tanınmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan savaşlar nedeniyle yetişmiş insan gücü oldukça azalmış ve Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte yetişmiş insan kaynağı sorunu ortaya çıkmıştır. Ekonomisini ayakta tutmak için Türkiye bu sorunu çözmeye muhtaç hale gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ve Fransa; Türkiye'yi, dış politikada yalnızlaştırmaya çalışırken, Türkiye ile Almanya aynı kaderi paylaşmıştır. Bu kader birlikteliği Türkiye ve Almanya'yı birbirine yakınlaştırmıştır. Örneğin Türkiye ile Almanya 12 Ocak 1927 tarihinde Türk-Alman Ticaret Anlaşması yapmıştır. Bu anlaşmanın içeriği Türkiye'nin Almanya'ya tarım ürünleri ve sanayi hammaddesi satmasına karşılık Almanya'dan sanayi malları alması şeklinde özetlenebilir (Koçak, 2013). Ayrıca yetişmiş iş gücü kaynağı sorunu yaşayan Türkiye önemli ölçüde bu ihtiyacını Almanya'dan karşılama yoluna gitmiştir (Gözcü, 2018).

Ekonomisinin büyük bir kısmı tarıma dayanan Türkiye tarımsal üretimindeki problemleri çözebilmek için yurt dışından getirdiği uzman heyetlere çeşitli raporlar hazırlatmıştır. İşte bu raporlardan birisi de Almanya'dan gelen Ziraat Uzmanları Heyeti tarafından hazırlanan Oldenburg Raporu'dur. Bu araştırma Oldenburg Raporu tercümesini bir bütün olarak ele alması ve incelemesi nedeniyle literatüre katkı sağlayıcı niteliktedir.

3. Oldenburg Raporu Tercümesi

3.1. “Ziraat Uzmanları Heyeti’nin Türkiye’deki Çalışmaları Hakkında Rapor” Hakkında Genel Bilgi

TCCDAB Cumhuriyet Arşivi’nde “Ziraat Uzmanları Heyeti’nin Türkiye’deki Çalışmaları Hakkında Rapor” başlıklı, 30 Eylül 1928 tarihli belgenin içeriğini oluşturan Oldenburg raporu; Türkiye Cumhuriyeti’nin tarım politikasının, bilimsel veriler doğrultusunda belirlenmesi için atılan adımlardan biridir. Arşivde Muamelat Genel Müdürlüğü içerisinde yer alan bu belge 152 sayfadan oluşmaktadır. İlk sayfanın başlangıcında parantez içerisinde 31 Eylül 1928¹ tarihi yazılıdır ve raporu hazırlamak üzere oluşturulan Uzman Heyet’in 1 Nisan 1928 ile 31 Eylül 1928 tarihleri arasında faaliyet gösterdiği bilgisi yer almaktadır (Ek 1). İlk sayfanın sonunda raporun 6 kişi tarafından Almandan Türkçeye tercüme edildiği ve bu işlemi gerçekleştirenlerin rapor ile ilgili sorumluluk taşımadığını, lüzum görüldüğünde raporun aslına başvurulması ricası not edilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:1)². Belgenin 34. ve 62. sayfa aralığı, 98. ve 108. Sayfa aralığı ve 117. ve 119. sayfa aralıkları Osmanlı Türkçesi Alfabeti kullanılarak Türkçe kaleme alınmıştır. Bu sayfalar dışında belge Yeni Türk Alfabeti ile yazılmıştır. Belgenin kaleme alındığı tarih harf inkılabının aşamalı bir şekilde yapıldığı döneme denk gelmesi nedeniyle Yeni Türk Alfabeti ile kaleme alınan kısımlarında pek çok imla hatası bulunmaktadır (Acar, 2011; TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:1-33, 34-57, 58-97, 99-152). Bu hatalar Uzman Heyet Üyelerinin isimlerinin belirlenmesini güçleştirmiştir. Çalışmada Uzman Heyet Üyelerinin isimleri yazılırken öncelikli olarak belgedeki yazılış şekli esas alınmıştır.

Bu makalede incelenen rapor, Almanya Ziraat Bakanlığı Ziraat Kurumları Genel Müdürü olan, 11 Mayıs 1925 tarihinde de yine tarımsal çalışmalar yapmak için Amerika Birleşik Devleti’ne de giden Dr. Oldenburg’un başkanlık yaptığı tarım uzmanları heyeti tarafından hazırlanmıştır. Rapor 8 bölümden oluşmaktadır.

3.2. Oldenburg Raporu Tercümesi Bölümlerinin İncelemesi

Tarım uzmanları heyeti tarafından hazırlanan bu rapor sırasıyla orijinal belgedeki şekli ile aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklar;

- Türkiye’de Bir Ziraat Heyeti’nin Oluşturulması,
- Uzman Ziraat Heyeti’nin Kurulması ve Görevleri,
- Uzman Heyeti’nin Faaliyetlerinin Düzenlenmesi,
- Hizmet Şartları,
- Uzman Heyet’in Faaliyetleri,
- Müessese ve Şube Müdürlerinin Hususi Raporları,
- Su Hakkında Rapor
- Geleceğe Bakış’tır.

3.2.1. Türkiye’de Bir Ziraat Heyeti’nin Oluşturulması

Bu bölüm belgenin 2. sayfasından, 7. sayfasına kadar olan kısmı içermektedir. Oldenburg, bu bölümde Türkiye’de ziraat eğitiminin gelişmesi için inceleme yapmak üzere Türkiye’ye davet edilme sürecini anlatmaktadır. 1926 yaz aylarında Ziraat Vekili olan Sabri Bey³ Türkiye’de tarımı geliştirmek için incelemeler yapmak üzere çıktığı Avrupa gezisinin önemli bir kısmını Almanya’da ziraat eğitimi ile ilgilenerek geçirmiştir (Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 2013). Bu gezi esnasında Almanya’nın tarım politikası, şubeleşmesi ve yüksek ziraat eğitimi hakkında Sabri Bey’i bilgilendiren Oldenburg; Sabri Bey’i, ileri görüşlü, vatanının tarımını geliştirmek için çalışan, yetenekli ve uyum içerisinde çalışılacak biri olarak tanımlamıştır.

¹ Miladi takvimde 31 Eylül diye bir tarih bulunmamaktadır, muhtemelen sehven yazılmıştır.

² Çalışmada metin içerisinde arşiv belgelerinin sayfa sayıları da belirtilmiştir.

³ Saruhan Mebusu Mehmet Sabri Toprak, III. İnönü Hükümeti’nde 3 Mart 1925 - 1 Kasım 1927 tarihleri arasında Ziraat Vekilliği yapmıştır.

Oldenburg, Türkiye'ye 1927 yılında Ziraat Vekili Sabri Bey tarafından, Tarım konularında inceleme ve gözlem yapmak, Almanya'daki ziraat eğitimine benzer Türkiye koşullarında başarılı olacak modern tarzda bir ziraat eğitim sistemi kurmak için davet edilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:2). Oldenburg bu teklifi Türkiye'yi kendi bakış açısıyla tanımak için iyi bir fırsat olarak gördüğünü belirterek, 1927 yılında Haziran'dan Ağustos'a kadar, Türkiye'de ziraat eğitiminin gelişimi hakkında Sabri Bey ile fikir alışverişinde bulunduğunu yazmıştır. Almanya'ya döndüğünde bu kısa ziyarette Türkiye'deki ziraat eğitiminin durumu ile ilgili görüşlerini Türkiye Hükümeti'ne gönderdiği gibi, Alman Ziraat Matbaasında da yayımlamıştır. Bu ilk raporda yüksek okul kurulması, ziraat ile ilgili araştırmaların yapılması, ziraat mekteplerinin, numune eğitim çiftliklerin kurulması, topluma ziraatın önemini anlatılması için köy hocalarından yararlanılması ve askerdeki köylülere ziraat eğitimi verilmesi gerektiği belirtilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:3). Almanya'ya dönmeden bir gün önce Baş Vekil İsmet Paşa ile görüşüğünü ve Türkiye'de daha uzun kalma teklifini aldığını yazan Oldenburg, bu konudaki kararsızlığını dile getirmiştir. Almanya'ya dönen Oldenburg 1927 Eylül'de Türkiye'den bu konu ile ilgili görevlendirilmiş olan memur ile görüşmeleri sonrasında Türkiye Hükümeti'nden gelen teklifi kabul ettiğini belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:3-4).

Oldenburg kendisine teklif edilen Ziraat Vekaleti'ndeki müşavirlik görevini reddettikten sonra denetçi ve rehberlik görevini kabul ettiğini, doğrudan Ziraat Vekiline bağlı olduğunu ve araştırmalar için kurulacak Alman Ziraat Heyeti'nin oluşturulmasının ve idare edilmesi görevinin de kendine verildiğini raporlamıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:5). Bu rapora göre, bu dönemde Ziraat Vekili değişikliği yaşanmasına rağmen Oldenburg'un planının uygulanabilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi, 3 taksitte 1.500.000 liralık ödenek sağlanması kararını kabul etmiştir. Bu ödeneği kullanma yetkisi Ziraat Vekili'nin oluru alınması şartı ile Oldenburg'a verilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:6).

3.2.2. Uzman Ziraat Heyeti'nin Kurulması ve Görevleri

Oldenburg tarafından kaleme alınmış olan bu bölümün içeriği Ankara'da kurulacak Yüksek Ziraat ve Veterinerlik okulları projesi için oluşturulacak heyetin seçilmesi ve heyetin görevlerini kapsamaktadır. Uzman Heyet Üyelerinin belirlenme sürecinde Türk Hükümeti, tecrübeli ve konu ile ilgili uzun süre ihtisas yapmış yaşlı kişilerin seçilmesini talep etmiştir. Oldenburg ise istenilen nitelikte uzmanların özellikle yaşlı olmasının önemli bir özellik olmadığını aksine genç ve yeni işe başlamış olanların heyete dahil edilmesinin daha verimli olacağını ileri sürmüştür (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:8). Raporun bu bölümünde heyette yer alanların görevleri, isimleri ve görevlendirme tarihleri belgedeki yazılış şekilleri ile Tablo 1'de verilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:9)

Tablo 1. Oldenburg Heyeti⁴

Heyetteki Görev	Ünvanları	Türkiye'ye Geliş Tarihi
Ziraat Heyeti Mütahhassise Reisi (Uzman Ziraat Heyeti Başkanı)	Hükümet-i Ali Müşaviri Gehart Ober Regungsrat Dr. Oldenburg,	1.03.1928
Heyetin Umur Muamelatı Tedvire Memur (Heyetin Genel İdari İşler Memuru)	Zirai İktisadi Milli Mümessili Dr. Wendt ⁵	1.04.1928
Mektebi Ali'nin Fen Memuru (Yüksek okul Fen İşleri Memuru)	Hükümet İnşaat Müşaviri Nat. ⁶	14.2.1928
Ziraat Umumiye Müessesesi Müdürü (Genel Ziraat Şubesi Müdürü)	Prof. Dr. Kiristiyansen Veniger ⁷	1.04.1928
Mevaşi ve Sütçülük Müessesesi Müdürü (Hayvancılık ve Sütçülük Şubesi Müdürü)	Prof. Dr. Bölke	1.04.1928

⁴ Bkz: Ek 2.

⁵ Belgenin 27. sayfasında Uzman Heyet Üyesi'nin ismi Wendt olarak yazılmıştır.

⁶ Bkz: Ek 3.

⁷ Bu Uzman Heyet Üyesinin isminin doğru yazılışı Christiansen Weniger'dir.

Emrazi Nebatiye Müessesesi Müdürü (Bitki Hastalıkları Şubesi Müdürü)	Prof. Dr. Müller	1.05.1928
Haşarat Müessesesi Müdürü (Zararlı Böcekler Şubesi Müdürü)	Prof. Dr. Çuvelfer ⁸	1.06.1928
Kimya-i Zirai ve Zemin Bakteriyolojisi Müessesesi Müdürü (Tarımsal Kimya ve Toprak Bakteriyolojisi Şubesi Müdürü)	Prof. Dr.Giseke ⁹	15.04.1928
Bağcivanlık Şubesi Müdürü Bahçivanlık Şubesi ¹⁰ Müdürü	Bahçeler Müfettişi Kinop	2.05.1928
Adapazarı Mısır ve Patates Zerriyat İstasyon Müdürü (Adapazarı Mısır ve Patates Ekim İşleri İstasyon Müdürü)	Ziraat Mekteb-i Ali'si Mezunu Kilaya ¹¹	15.02.1928
Eskişehir İslah-ı Büzur İstasyonu Müdürü Eskişehir Tohum İslah İstasyonu Müdürü	Ziraat Mekteb-i Ali'si Mezunu Rummel	15.02.1928
Ziraat Heyeti Mütetassise Reisi (Uzman Ziraat Heyeti Başkanı)	Hükümet-i Ali Müşaviri Gehart Ober Regungsrat Dr. Oldenburg,	1.03.1928

1928-1929 Devlet Yıllığı'nın İktisat Vekaleti bölümünde Baytar, Orman ve Ziraat Umum Müdürlüğü içerisinde yer alan müdür isimleri arasında Oldenburg Heyeti'ndeki isimler yer almamaktadır (T.C. Devlet İl Yıllığı 1928-1929,1929). Bu nedenle belirtilen görevlerde "müdür" tabirinin "sorumlu" kelimesi yerine kullanılması ihtimaller arasındadır.

Oldenburg Türkiye'de tarımsal üretimin geliştirilmesi için Mekteb-i Ali'nin açılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu eğitim kurumunun başarıya ulaşması için de öncelikli olarak bilimsel araştırmaların altyapısının oluşturulması, toprak ve iklimsel tahlillerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu araştırmaların yapılması için iki senenin lazım olduğunu belirten Oldenburg, edinilen bilgilerin Mekteb-i Ali İnşaat Müdürü ile paylaşılmasını, inşaatın bu esaslar dikkate alınarak yapılmasını ve deneysel tarım alanlarının oluşturulmasının gerekliliğini de raporuna eklemiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:10). Oldenburg bu bölümün sonunda Tablo 1'de adları verilen Uzman Heyet Üyelerinin Türkiye'de tarımsal durumu belirlemek için yaz ayları boyunca önceden tespit edilen bölgelerde incelemeler yaptığını ve bölüm raporları hazırladığını ifade etmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:11).

3.2.3. Uzman Heyeti'n Faaliyetlerinin Düzenlenmesi

12. ve 13.sayfayı içeren bu bölümün başında Uzman Heyet'in görevlerinin çok çeşitli ve geniş bir alanı kapsadığı ve bu görevlerin yerine getirilmesinin aşama aşama mümkün olduğu yazılmıştır. Heyet Başkanı ilk iş olarak Uzman Heyet Üyelerinin görevlerini belirleyerek, çalışmaların daha verimli bir hal alması için "Genel Hizmet Talimatnamesi" hazırlatmıştır. Bu talimatnamede Uzman Heyet Üyelerinin görevleri, Türk makamları ile ilişkileri, üyelerin Türk memurlarına karşı mevkileri, demirbaş eşyaların kullanımına dair bilgiler yer almaktadır. Talimatnameye daha sonra idare ve işleyişle ilgili esaslar da eklenmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 12). Heyet için açılan Kalem Dairesi'nde iki memur, üç tercüman, üç stenotipist ve bir hademe görevlendirilmiştir. İlk bakışta düzenlemelerin ve talimatnamenin hazırlanması gereksiz gibi görünse de işlerin sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesi için önemli olduğu bölümde vurgulanmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:13).

⁸ Belgenin 9. sayfasında "Çuvelfer" olarak verilen bu isim 74 sayfada karalamalarla birlikte "Zölfer" (Bkz: Ek 4) olarak yazılmıştır. Ancak bu bilim adamının 1930 yılında "Beitraege zur Kenntniss der Schaedlingsfauna Kleinasiens I" makalesinin yazarı olan Zwölfer olduğu tespit edilmiştir.

⁹ Firtz Giesecke; "Über den Nährstoffgehalt Türkischer Böden" ve 1930 yılındaki "Bodenkundliche Beobachtungen auf Reisen in Anatolien und Ostthrazion unter Berücksichtigung Geologischer, Klimatischer und Landwirtschaftlicher Verhältnisse" adlı çalışmada Batı Anadolu'nun toprak yapısını incelemiştir (Erinç, 1965: 7-8).

¹⁰ Belgenin bu bölümünde sadece bu satırda müessesesi yerine şube kelimesi kullanılmıştır.

¹¹ Kilaya 1930 yılında tekrar Eskişehir Tohum İslah Evi'ne görevlendirilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1930).

3.2.4. Hizmet Şartları

Heyetin faaliyetlerinin yavaş bir şekilde başladığı, asıl işlere geçilememesi nedeninin talep edilen araç ve gereçlerin birçoğunun tedarik edilmemesi olduğu, raporun 14. sayfadan 21. sayfaya kadar olan bölümde ifade edilmiştir. Bu durumun heyet başkanı ya da üyeleri ile alakalı olmadığı ayrıca belirtilmiştir. Oluşturulan Uzman Heyet'in, İktisat Vekaleti'nin bir parçası olduğu Türkiye'de tarımın gelişmesi için öneriler sunmak, aksaklıkları belirlemek ve bunları düzgün bir şekilde rapor etmekle görevli olduğu kaleme alınmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:14).

Uzman Heyet'in İktisat Vekaleti'ne tabii olduğu ve Uzman Heyet'ten yerine getirmesi beklenen taleplerin gerçekleşmesinin İktisat Vekaleti ile eşgüdüm içerisinde çalışılmasına bağlı olduğu uzun cümlelerle ifade edilmiştir. Heyetin hareket işlevselliğinin Vekaletin iştirakına bağlı olduğu söylenmiş, aksi halde, *"Uzman Heyeti'nin kıtasız bir Erkan-ı Harp Heyeti'ne dönüşeceği ve bu halde muharebe kazanılamayacağı"*, örneği verilmiştir. Konu ile ilgili aksaklıklara değinilmesinin nedenin şikâyet amaçlı olmadığı, Türkiye tarımını başarılı bir şekilde geliştirilebilmesi için bu eleştirilerin gerekliliği üzerinde durulmuştur (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:15).

Bölümde, raporun yazıldığı dönemde Ziraat Vekilliği görevini yürüten Mustafa Rahmi Bey için de eleştiri yapılmıştır. Eleştiri gerekçesi olarak, Mustafa Rahmi Bey'in Ziraat Vekilliği görevinin yanında Sanayi ve Ticaret Vekilliklerini yürütmesi Uzman Heyeti'n belirlediği programın uygulanması bakımından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Oldenburg bu bölümde yüksek kademedeki memurların programın düzenlenme sürecinde görev almadığını, bu durumun da planın uygulamasını yavaşlattığını belirtmiştir. Raporda bu durum *"Uzman Heyeti'n faaliyetlerini düzgün bir şekilde yerine getirmesi isteniyorsa, görevlendirilen memurlar da konunun önemini kavrayarak faydalı işler için gereken anlayışta olmalıdırlar"* şeklinde kibar bir üslupla kaleme alınmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:16).

Çalışmaların yavaş ilerleme nedeni, çalışma ortamı için talep edilen büronun açılmasının ve laboratuvarların oluşturulmasının gecikmesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca Türk Hükümeti'nin tedarik işlemlerini ertelediğini ve deney tarlaları için istenilen araç gereçlerin tedarik edilmesi için gereken bütçenin 38.000 Türk Lirası olması gerekirken, Vekalet'in isteği üzerine liste bütçesinin 10.000 Türk Lirası'na kadar düşürüldüğü ve bu listenin de ancak 3000-4000 liralık bir kısmının kullanılabilirdiği belirtilmiştir. Bu gecikmelerin bariz sonuçları olarak, planlanan deneylerin birçoğunun yapılamadığı, yapılabilenlerin ise çok ilkel şartlarda gerçekleştirildiği ve Ankara'da sonbaharda yapılması planlanan deneylerin sekteye uğradığı ifade edilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:17-18).

Deney tarlalarında görev alacak asistan ve işçilerin deneyimli olmaları, yevmiyelerinin düzgün bir şekilde verilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Tekniği öğrenen çalışanların görevlerinde devamlılık sağlamanın tarla deney sonuçlarının başarıya ulaşmasında önemli bir etken olduğu ifade edilmiştir. Ancak deney tarlalarında çalışan Türk tarım işçilerinin sistemli çalışmaktan uzak oldukları belirtilmiştir. Özellikle Ankara'daki deney tarlalarında su sorununun çözümlenmesi için yapılan yeraltı çalışmalarının hızlanması gerektiği aksi takdirde bahar için planlanan deneylerin de sekteye uğrayabileceği belirtilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:19).

Bölümün sonunda Uzman Heyet'in hazırladığı programın işleyişindeki eksiklikler ve engellerin ortaya çıkma nedeninin, çalışmalar için gerekli olan taleplerin makamlar tarafından reddedilmesinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Taleplerin reddedilme gerekçesi olarak da maliye kanunları işaret edilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:20).

3.2.5. Uzman Heyet'in Faaliyetleri

Bu bölümde, daha önce verilen bilgiler doğrultusunda Heyet üyelerinin Türkiye'deki ilk 6 aylık çalışmalarının fazla olamayacağı gerçeği belirtilerek, bilgiler verilmeye başlanmıştır. Yeni meseleler ve görevler karşısında uzmanların ileri görüşlü, sorumluluk sahibi, tedbirli olması ve dikkatli hareket etmesi ile programın başarıya ulaşabileceği belirtilmiştir. Avrupa ile Türkiye'deki çalışma şartlarının farklı olduğuna dikkat çekilmiştir. Uzman Heyet Üyeleri Türkiye'nin en önemli tarım ve hayvancılık bölgelerine giderek, önemli inceleme ve tespitlerde bulunmuşlar ve bu bölgelerden yapacakları

araştırma ve uygulamalara kaynak teşkil edecek önemli numuneler toplamışlardır(TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:21).

Heyet Başkanı'nın ufak meblağlı satın alma işlemini bile gerçekleştirme yetkisinin olmadığı, bütün ihtiyaçları için nizamnameler gereğince satın alma komisyonlarının kurulması gerektiği, bunun da alımlarda herhangi bir indirim sağlamadığı gibi gecikmelere neden olduğu raporda ifade edilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:22). Uzman Heyeti, Etlik ve Halkalı Ziraat Mekteplerinden getirilen ve az da olsa yeni tedarik edilen araç gereçlerle çalışmalarına başlamıştır. Ancak projeyi başarıya taşıyacak çalışmaların yapılması için elektrik ve su tesisatının kurulmasının gerekliliğine de dikkat çekilmiştir. Özellikle bitki, toprak ve bahçecilikle ilgili önemli çalışmalar gerçekleştirilmiş, nihai sonucunu almak için zamana ihtiyaç olduğu yazılmıştır. Türkiye'den Almanya'ya tarım ve veterinerlik alanında eğitime gönderilen öğrencilerin yeni açılacak okullara yerleştirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:24-26).

3.2.6. Müessese ve Şube Müdürlerinin Hususi Raporları

Bu bölüm 27. sayfadan başlayarak 119. sayfada son bulmaktadır. İncelenen belgenin en uzun bölümüdür. 11 alt başlık 10 ayrı uzman tarafından rapor edilmiştir. Bu rapor başlıkları;

- İktisat-ı Zirai,
- Ziraat-i Umumiye Enstitüsü Altı Aylık Rapor,
- Meyve ve Bahçecilik Şubesi,
- Zootekni,
- Kimyevi Zirai ve Toprak Bakteriyolojisi,
- Emrazi Nebatiye,
- Fenni Haşarat,
- Eskişehir Buzr İstasyonu,
- Adapazarı Tohum Müessesesi,
- Ankara Ziraat ve Baytar Mekteb-i Ali İnşaatın ve
- Gübre Tecrübesinin Suret-i İstimali Hakkında Ta'limat'tır.

3.2.6.1. İktisat-ı Zirai

Raporun 27. ve 32. sayfalar arasında bulunan bu bölümde, felsefe ve iktisat doktoru olan Wendt Türkiye'nin tarımsal durumunu özetlerken, aşağıdaki bazı önerilere yer vermiştir.

Wendt; Türkiye'de şimdiki kadar tarımsal iktisada gereken önemin verilmediğini belirterek tespitlerine başlamıştır. Ankara'da kurulacak olan Ziraat ve Baytar Mekteb-i Ali ile ilgili 20 Haziran 1928 tarihli Kanunname'de tarımsal iktisat için ne bir kurum oluşturulmasından ne de konu ile ilgili uzman getirilmesinden bahsedilmemesinden dolayı kanun koyucuların tutumunu eleştirmiştir. Wendt böyle bir zihniyetle her şubenin ayrı ayrı açılması ile tarımın ilerleyemeyeceğini, konunun bir bütün olarak ele alınıp, izlenecek yolun belirlenmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Tarım alanındaki reformları güven ile karşılayan köylünün eline geçen net gelir artarsa, gerekli bilgileri almak ve uygulamak için istekli olacaklarını belirtmiştir. Tarımsal gelirin artırılmasının ise tarım alanında ihtisaslaşan bölümlerin uyum içerisinde ilerlemesi ile gerçekleşeceğini, bunun için de İktisadi Zirai Müessesesi kurulması gerektiğini yazmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:24-27).

Wendt İktisadi Zirai Müessesesi kurulmasının nedenleri ve bu eğitim kurumunda yapılması gerekenleri de teferruatlı bir şekilde açıklamıştır. Türkiye'de kesin olarak ticari hedefler ile zirai hedeflerin birbirini etkiler konumunda olduğunu, bu ilişkinin iyi araştırılıp iktisadi hedeflerin oluşturulması gerekliliğini belirtmiştir. Köylünün tarımsal üretimden kâr elde etmesi için mahsulün pazarlara ulaştırılabilmesi, araç temini ve yolların inşasının da çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bölümde Türkiye'nin tarımsal mevcut durumunu ortaya koyan istatistiki bilgileri elde etmenin neredeyse imkânsız olduğunu gözler önüne seren Wendt, uzun ve titiz araştırmalar sonrasında tarıma elverişli toprakların belirlenmesi, bölgelere en uygun olan ürünlerin seçilmesi ile verimlilik oranının artırılmasına ve köylünün mesaisinin zayi edilmemesine dikkat çekmiştir. Bu incelemelerin yapılmasının

uzun zaman alacağını da net bir şekilde dillendirilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:24-28). Wendt, Türkiye’de tarımsal üretimde makine ve araç gereç ihtiyacının olduğunu, özellikle az yağmur olan bölgelerde suyu muhafaza etmek için mekanizasyonun önemini vurgulamıştır. Bu makineler yurt dışından satın alınırken birbirleri ile rekabet eden firmaların tesirinde kalınmamasının, sokağa atacak parası olmayan köylünün yanlış üretim sistemi almasının önüne geçilmesi gerektiği yazılmıştır. Satın alma sürecinde Wendt, tedarik edilecek ekipmanların; kullanılacak arazinin yapısına uygun olup olmadığına denemesine, yedek parçalarının temini ve tamiri kolay yapabilecek modeller seçilmesine, bu seçim için deneylerin Milli laboratuvarlarda yapılmasının gerekliliğine değinmiştir. Milli iktisatla ilgili konularda tedariklere ilişkin kar sağlayabilmek için ortak makine alımı ve üretimi için kooperatiflerin kurulması önerisinde bulunmuştur (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 24-29).

Bu bölümde Wendt’in uzunca üzerinde durduğu bir husus da tarım alanında yapılacak yeniliklerin teorik olmasından ziyade köylülerin tarımsal üretim tarzına ve yönetimine geçerlilik kazandırması ve köylünün kar elde etmesini sağlamasıdır. Açılacak olan İktisadi Zirai Müessesesi bu amaca yönelik olarak ziraat mektepleri öğretmenlerini ve mahalli tarım görevlilerini yetiştirmelidir. Çünkü tarımsal bilgiye sahip olmayan görevlilerin yönlendirmelerinin köylü tarafından itibar görmeyeceği açıktır. Bu yeterlilikte öğretmenler ve görevliler yetiştirmek için bir İktisadi Zirai Müessesesi şarttır. Türkiye tarım eğitimi için Almanya, ya da başka ülkelerin şimdiye kadar seçtiği yol dışında başka bir yol araştırılmalıdır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 30). Bazıları Almanya ve diğer ülkelerdeki ziraat eğitimine benzer tarzda bir eğitim sistemi kurulmasını istemiş olsa da Wendt bunun çözüm olmadığını, Türkiye’nin kendine özgü bir tarımsal eğitim sistemi kurması gerektiğini rapor etmiştir.

Türkiye’de tarım alanında eksikleri giderecek, bilgi ve beceri eğitimi verecek Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmasının gerekli olduğunu belirten Wendt, kurumun açılma çalışmaları devam ederken bir yandan da Türkiye’nin tarımsal ihtiyaçlarını gidermek için bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini yazmıştır. İzlenecek yol olarak öncelikle teorik derslerin verilmeye başlanmasını, ardından da kurulacak örnek çiftliklerden istifade edilerek uygulama derslerinin eklenmesini önermiştir. Bu çiftliğin açılması için eksiksiz bir ortam beklemeye gerek olmadığını, 20-25 hektar büyüklüğündeki bir arazinin yeterli olacağını söylemiştir. Yine bu arazide yapılan uygulamaların düzgün ve dakik bir şekilde öğrenciler tarafından defterlere kaydedilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Enstitüde kurulan örnek çiftlik ve deney laboratuvarlarının başka kurum ve kuruluşlar tarafından bilimsel deneyler için kullanılmamasını ve özerk idareci atanmasını önermiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:24-31).

Bu bölümün sonunda yabancı ülkelere ait ders müfredatları kullanılmaması, bir an önce Türkiye şartlarına uygun ders içeriklerinin hazırlanması gerekliliği tekrar vurgulanmıştır. Örnek çiftlik planı hazırlanmış olsa da konu ile ilgili bütçe onayının çıkmadığı, şartlar hızlı bir şekilde sağlanırsa ancak 1930 yılı ilkbaharında Ziraat Enstitüsü’nün hizmete başlayabileceği raporlanmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 32).

3.2.6.2. Ziraat-i Umumiye Enstitüsü Altı Aylık Rapor

Christiansen Weniger raporunun yer aldığı bu bölüm; tercümanlar tarafından Osmanlı Türkçesi Alfabeti ile yazılmıştır (Bkz: Ek 5). Bölüm, 33. sayfa ile 44. sayfa aralığında yer almaktadır. Weniger öncelikli olarak Anadolu’daki tarımsal ürün ve üretim çeşitliliği ile ilgili gözlemlerini aktarmıştır. Ardından gerçekleştirdikleri çalışmalar ile ilgi açıklama yapmış, kurulacak enstitü için tavsiyelerde bulunmuştur.

Anadolu’daki karasaban ile yapılan tarımın verimi azalttığı, gübrenin de yakacak olarak kullanıldığını belirten Weniger, ilkel şekilde elde edilen suyun kullanımın yeterli olmadığını raporuna eklemiştir. Ziraat Enstitüsü’nün kurulmasından önce üretim deneylerinin yapılması için gerekli olan makineler ile laboratuvar malzemelerinin çok az bir kısmının elde edilebildiğini de rapor etmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 33).

Weniger laboratuvarların ve deney tarlalarının tam faaliyete geçebilmesi için çalışmaların yoğunlaştırılmasını, gerekli malzemenin noksanlığından doğan olumsuz şartlarla mücadele edebilmek için basit yöntemlerle çalışmayı sağlayabilecek aletlerin talep edilmesini önermiştir. Deney tarlalarının idaresi için Yüksek Ziraat Mektebi mezunu bir Alman, muavin olarak da Halkalı Ziraat Mektebi mezunu

iki kişi görevlendirilmesinin uygun olacağını belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 34). Weniger deney tarlalarında çalışan işçilerin istenilen özelliklerden uzak olmasına rağmen küçük çaplı ekim ve sulama deneylerinin gerçekleştirilebildiğini yazmıştır. Raporda bu deneylerin sonuçları olarak özetle; *“su miktarının daha uzun aralıklarla ve bolca verilip buharlaşmanın önüne geçilmesi, bu yöntem ile tarla işlenmesinde daha başarılı sonuçlar elde edileceği”* ifade edilmiştir. Raporda ayrıca, ekim derinliği deneyinde Anadolu köylüsünün uyguladığı üretim sivilin doğru olduğu, arpa, buğday, mercimek, bezelye, nohut ve bakla tohum derinliği ile ilgili deneyler sonucunda da, toprağın alt tabakasındaki mevcut sudan yararlanmak için en başarılı sonucun 4 ile 6 cm arasında olması gerektiği belirtilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 34).

Weniger raporunun 35.sayfasında, 11 Haziran - 25 Temmuz 1928 tarihleri arasında Konya, Adana, Mersin, Antalya, Burdur Isparta, Afyon, Karahisar, Uşak, Alaşehir, İzmir, Kuşadası, Aydın, Muğla, Bergama, Manisa, Karacabey, Bursa, İstanbul, Edirne, Alpullu, Adapazarı ve Eskişehir giderek Türkiye tarımının genel durumu hakkında incelemeler yaptığını belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 35). Yaptığı incelemeler sonucunda çalışmaların 4 temel amaç etrafında toplanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu amaçları;

- Toprağı işleme ve gübrelemede uygun teknikleri belirlemek,
- Seri üretimi başarı ile sağlayacak hububat cinslerini belirlemek, belirlenen ürünler için tohum ıslahı gerçekleştirmek,
- Farklı üretim teknikleri ve aletleri uygulamak ve incelemek,
- Kuru tarım ve sulu tarım deneyimlerini ortaya koyarak ürün ve bölgelere göre en verimli olan üretim desenini seçmek olarak sıralamıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 36-37).

Bölümün sonunda deney tarlaları ile ilgili teferruatlı bilgi verilmiştir. Weniger planın uygulanmasının uzun ve meşakkatli bir yol olduğunu da ayrıca ifade etmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 39-44).

3.2.6.3. Meyve ve Bahçecilik Şubesi

Osmanlı Türkçesi Alfabeti ile kaleme alınan ve beş sayfadan oluşan bu bölümde meyve ve bahçecilik şube sorumlusu olan Kinop'un görüşlerine yer verilmiştir. Türkiye'deki bahçeciliğin İzmir ve Bursa çevresinde etkin bir şekilde yapıldığını belirtilen Kinop, Yüksek Ziraat Mektebi'ne gerekli önem verilmesi ve hazırlanacak planın tam olarak uygulanması sonucunda *“çöl ortasında bir vahanın oluşturulabileceğini”* belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:45-49). Ankara'daki uygulama alanındaki 10 hektarlık bir bölümün bahçecilik faaliyetlerine ayrıldığını kaydeden Kinop, sebze ve meyve üretimi için yapılması gerekenleri maddeler halinde raporlamıştır.

Kinop'a göre konu ile ilgili yapılması gerekenler şunlardır:

- Yağmur suyunun toplanmasıyla su temini sağlanmalıdır.
- Deneylerin başarılı olabilmesi için kış bahçelerinin ve gübre yataklarının inşası tamamlanmalıdır.
- Deneylerde kullanılacak malzeme bir an önce tedarik edilmelidir.
- Uygulama bahçelerinde, iyi eğitim almış ve yeni tarz tarımsal üretime açık, sürekli işçiler çalıştırılmalıdır.
- Planın düzgün bir şekilde başarıya ulaşması için satın alma işlerinin zamanında gerçekleştirilmelidir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:50).

3.2.6.4. Zootekni

Raporun bu kısmında Zootekni Enstitüsü Müdürü unvanı ile Prof. Dr. Bölke'nin görüşlerine yer verilmiştir. Bölüm, 50. sayfadan başlayıp, 57. sayfada sona ermektedir. Bölke, Türkiye ilgili araştırmalarına, İktisat Vekaleti Müsteşarı İhsan Abidin Bey'in yerli at, koyun ve keçi yurtları ile ilgili raporunu okuyarak başladığını belirtmiştir. Prof. Dr. Bölke Anadolu'da yapılan hayvancılığın çok ilkel olduğunu ve Türkiye'de hayvancılığın bilimsel bir şekilde yapılmasının milli iktisadın oluşturulmasında büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu gelişim için bilimsel gelişmelerin idari kadrolar tarafından da desteklenmesi gerekliliğini özellikle belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:51).

Bölke'nin Türkiye'deki mesaisi 25 Mart 1928'de İstanbul'daki Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'ni ziyaret etmesi ile başlamıştır. Ankara Etlik'teki okulda da hayvancılıkla ilgili malzemeleri incelemiştir. Hayvancılık Enstitüsü için tedarik edilen ahırların bilimsel araştırmalara uygun olmadığını da raporuna eklemiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:52-53).

Bölke Türkiye hayvancılığı ile ilgili incelemelerini iki aşamada gerçekleştirmiştir. İlk gezisini 14 Haziran - 24 Ağustos tarihleri arasında Eskişehir üzerinden Bursa Karacabey ve İzmir'e yapmıştır. Burada 9000 hektarlık hükümet harasını ve Karacabey'deki numune çiftliğini incelemiştir. Ardından 26 Eylül'e kadar sürecek olan gezinin ikinci kısmında ise, özellikle hükümetin de isteği üzerine Anadolu'nun güneyinde incelemeler yapmıştır.

Bölke bu incelemeler sonucunda önerilerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır.

- Anadolu'daki koyun keçi ve manda sürülerinin durumları iç açıcı değildir. Güney Anadolu'da yazın meralar hayvanlar için yetersizdir. Anadolu'da kışlık hayvan gıdası çok azdır.
- Anadolu'nun kuvvetli topraklarının işlenebilmesi için kuvvetli ve iyi yürüyüşlü koşum hayvanlarının yetiştirilmesi, Türkiye'deki tarımsal üretim için hayati bir önemdedir. Koşum hayvan olarak Anadolu şartlarına en iyi uyum sağlayacak zebu cinsidir. Hayvancılık Enstitüsünün bu konu ile ilgili çalışması gerekmektedir. Deneylerde İzmir Ziraat Mektebi ahırında bulunan zebu melezi boğa kullanılabilir.
- Sağlıklı gelecek nesillerin yetişmesi için Türk köylüsü, koyun sütünden inek sütü üretimine geçmelidir. Sığır bakımı ve yetiştiriciliği geliştirilmelidir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:54).
- Askeri amaçlı at yetiştiriciliği ve üretim çiftlikleri farklı bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.
- Anadolu'nun zor şartlarında dahi iyi yetişen yerli ve kaba yüne sahip koyun ırkları muhafaza edilmelidir. Yünlerinin ıslahı konusunda özenli çalışılmalıdır. "Merinos", "Karagül" ve "Karaman" koyun cinsleri korunmalı ve araştırmalar sonucunda çiftliklerde yün ve deri kalitesi belirlenmelidir. Tiftik açısından verimli olan "Ankara Keçisi'nin" üretimi düzenli bir plan dahilinde gerçekleştirilmeli ve korunmalıdır.
- Anadolu'da önem verilmeyen bir alan olan tavukçuluğun gelişimi ile ilgili enstitüde özenli çalışmalar yapılmalıdır. Aza kanaat eden "Anadolu Tavuğu" üzerinde yumurta üretimi ve et tavuğu yetiştiriciliğini geliştirmek için çalışmalar yapılmalıdır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:55-56).

Bölke değerlendirmesinin son kısmında; Türkiye'nin hayvancılıkla ilgili çalışmalarının ırk ıslahı üzerine değil, yerli ırkların üretimine dayanması gerektiğini vurgulamıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:55-57).

3.2.6.5. Kimyevi Zirai ve Toprak Bakteriyolojisi

Prof. Dr. Giesecke'nin görüşlerine yer verilen bu bölüm, belgenin 58. ve 62. sayfa aralığında Osmanlı Türkçesi Alfabeti ile yazılmıştır. Giesecke ön hazırlık ve incelemeler yapmak için 1 Haziran 1928'de Weniger birlikte Anadolu gezisine çıkmıştır. Giesecke, incelemeleri sonucunda kurulacak olan enstitünün kimyevi zirai ve toprak bakteriyolojisi konusunda yapması gerekenleri sıralamıştır.

Giesecke göre:

- Türkiye'nin iklimsel çeşitliliğini ve fiziki yapısını yansıtan haritalar bir an önce hazırlanmalıdır.
- Enstitü sadece Türkiye'nin verimli topraklarının elementlerini incelenmesiyle değil verimliliği artıracak gübreleme ve sulama deneylerini yapmakla da sorumlu olmalıdır.
- Enstitü Türkiye'de yaygın bir şekilde uygulanan "dinlendirme usulünü", tuzlu toprak ve tarım ilişkisinin etkisini araştırmalıdır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:58-62).

3.2.6.6. Emrazi Nebatiye

Bitki Hastalıkları Şube Müdürü unvanıyla Prof. Dr. Müller'in kaleme aldığı bu bölümün tercümesi belgenin 63. sayfasından başlayıp, 73. sayfasında sona ermektedir. Şubenin amacı "Türkiye'deki bitki hastalıkları ve verdiği zararları belirleyip, bunlar ile mücadele yollarını araştırmak" olarak belirtilmiştir. Müller 17 Haziran 1928'den itibaren Türkiye'de incelemeler yapmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 63-64). Yapmış olduğu inceleme sonucunda Anadolu'da rastık, sürme ve pas hastalığı, yaprak çürüklüğü gibi bitki hastalıkları görüldüğünü belirtmiştir. Konu ile ilgili yapılan

deneylerin kesin sonuçlarına ulaşılması için iktisadi olarak öncelikli olan bitkilerdeki hastalıkların incelenmesinin önemini vurgulamıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 65-68).

Müller yapılan plana sadık kalınması zarfında bitki hastalıklarının çözümüne ancak iki yıl zarfında ulaşılabileceğini belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 69-70). Bu hastalıklarla mücadelede izlenecek yolu ise ziraat memurlarının bölgesel farklılıkları göz önünde bulundurularak eğitilmesi, köylülerin hastalıklarla ilgili bilinçlendirilmesi ve mücadele tekniklerinin köylülere de öğretilmesi olarak açıklamıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 63-73).

3.2.6.7. Fenni Haşarat

Bu bölümde Prof. Dr. Zwölfer'in görüşleri yer almaktadır. Zwölfer Anadolu'da anız yakılmasının yaygın olduğunu, bunun zararlı haşeratla mücadelede hiçbir etkisi olmadığını hatta faydalı bakterileri de yok ettiğini ifade etmiştir. Ders araçları ve bilimsel çalışmalar için ayrı biyolojik levhaların hazırlanması gerektiğini söyleyen Zwölfer, haşeratla mücadele kurslarının açılması önerisinde bulunmuştur. Arılar ve ipek böcekleri konusunda özel araştırmaların yapılmasına dikkat çekmiştir. (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 74-84). Bölümün son kısmında ise incelemeler sonucu belirlenen haşeratların isimlerine ve özelliklerine yer verilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 84-93).

3.2.6.8. Eskişehir Buzr İstasyonu

Eskişehir Tohum İslah İstasyonu ile ilgili raporda bilgi veren kişi Uzman Rummel'dir. 1925'de 100 hektarlık bir alan üzerine kurulan tesisin amacı hububat, çapa bitkileri, bakliyat, zeytin çayır ve mera tohumları ile ilgili bilimsel çalışma ve uygulamalar yapmak olarak açıklanmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:93-94). Eskişehir Tohum İslah İstasyonu'nun zemin, iklim ve ulaşım açısından uygun bir yere kurulduğu ancak yapılan ıslah işlerinin kaydedildiği usul defterlerinin yeniden düzenlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir. İstasyonun daha işlevsel olabilmesi için İktisat Vekaleti'nden destek alınarak makineleşmeyi gidilmesi gerektiği de ifade edilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:95-97).

3.2.6.9. Adapazarı Tohum Müessesesi

Belgede el yazısı ile tercüme edilen tek bölümdür. (Bkz: Ek 6). Bu sayfalarda Herr Kiliya'nın görüşlerine yer verilmiştir. Tesisin 1926'da patates ve mısır üretimi araştırmaları için açıldığı belirtilmiştir. Kiliya bölgenin iklim, toprak ve ulaşım açısından isabetli bir seçim olduğunu belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:98). Patatesin daha verimli üretilebilmesi için gübreleme ve ekim tarzı konusunda çalışmalar yapılacağına değinilmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:99). 250 hektarlık alanda, 28 cins patates ve 50 cins mısır tohumu üzerinde çalışmalara devam edileceği belirtilmiştir. Tesisten beklenen görevlerin yerine getirilmesi için belirtilen eksikliklerin hızlıca giderilmesi ve formalitelerin ortadan kaldırılması gerektiği ayrıca vurgulanmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:101-108).

3.2.6.10. Ankara Ziraat ve Baytar Mekteb-i Ali İnşaatı

Ankara Ziraat ve Baytar Mekteb-i Ali inşaatları ile ilgili bilgiyi Vekalet Müşaviri unvanı ile Nath vermiştir. Nath; Ankara Ziraat ve Baytar Mekteb-i Ali İnşaatı için 2.050.000 Türk Lirası kullanılarak iki klinik dahil 12 farklı bölüm oluşmasını planlandığını belirtmiştir. Bu bölümler; Tarım Ekonomisi, Genel Ziraat, Hayvancılık ve Sütçülük, Tarım Aletleri, Bitki Hastalıkları, Haşerat, Kimyevi Zirai, Bakteriyoloji, Meteoroloji, Anatomi, Fizyoloji, Hayvan Sağlığı, İç Hastalıklar ve Dış (Deri) Hastalıklar olarak sıralanmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 109). Ankara Ziraat ve Baytar Mekteb-i Ali inşaat alanı için iki bölgenin öne çıktığı, birincisinin Ankara'nın batısında İncesu ile Çankırı Suyu'nun birleştiği yer; ikincisinin ise Çubuk Suyu kenarında Ankara'nın kuzeyindeki bölge olduğu belgede yer alan bilgilerdendir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928: 113).

Ziraat Mektebi inşaatının Ankara'nın batısında başladığını ve su ihtiyacını karşılamak için de 1928 yılının Mayıs ayından itibaren kuyu çalışmalarının yapıldığını rapor eden Nath inşaatın kaba işleri için yapılan ihaleler ile ilgili de bilgi vermiştir. Usulde yapılan yanlışlıktan dolayı tekrarlanan ihaleyi 16 Ağustos'ta İstanbul'da şirket sahibi olan Burhanettin Bey'in kazandığını belirtmiştir. Nath ihalenin verildiği şirket ile ilgili çekincelerini dillendirse de inşaat planı için iyi dileklerini de sözlerine eklemiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:114-116).

3.2.6.11. Gübre Tecrübesinin Suret-i İstimali Hakkında Ta'limat

Osmanlı Türkçesi Alfabeti ile yazılan ve üç sayfadan oluşan bölümde sayfaların numaralandırılması yapılırken anlam bütünlüğüne dikkat edilmediği göze çarpmaktadır. 119. sayfa bölümün başlangıcı iken 118. ve 117. sayfalar ise bölümün devamını oluşturmaktadır. Bölümde deney tarlalarında konu ile ilgili yapılacak uygulamalar tek tek anlatılmıştır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:119-117).

3.2.7. Su Hakkında Rapor

Su hakkındaki rapor Oldenburg tarafından kaleme alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarımsal üretimini artırması için öncelikli olarak düzgün bir su idaresi ve su politikası oluşturması gerekliliği bölümün ana fikrini oluşturmaktadır (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:120). Oldenburg, su politikasıyla ilgili uygulanacak planın vekaletler arasında eşgüdümlü uygulanması ve vilayetler ile mahalli idarelerin de bu plana dahil edilmesinin önemini vurgulamıştır. Türkiye'de tarımın gelişmesi için mevcut suyun son damlasına kadar bilimsel teknikler aracılığı ile kullanılması gerektiğini belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:121-123). Oldenburg Türkiye'de tarımsal üretimin artırılması ve su politikasının düzgün bir şekilde uygulanabilmesi için yetişmekte olan neslin ister şehirli ister köylü olsun, medeni bilgiler çerçevesinde yetiştirilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Tarımda verimliliğinin artması için toprak tanzimine ihtiyaç duyulduğunu, bu tanzimin mali ve siyasi açıdan zorluğunun farkında olduğunu ifade eden Oldenburg tanzimin tedricen gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:124-131).

Oldenburg'un bir diğer teklifi de Türkiye Cumhuriyeti'nin verimli arazilerinden bir an önce istifade edebilmek için yabancı çiftçi ve mültezimlerin çağırılması konusunda olmuştur. Bu konu ile ilgili "*yetkili makamın bu husustaki düşüncelerini ve buldukları mahzurları bildiğini*" söylemiş, bu yolun Türkiye'nin milli iktisadının oluşmasına yardımcı olacağını üstünde durmuştur. Ayrıca Oldenburg bölümün sonunda Türk Köylüsünün çok çalışkan ve sebatlı olduğunu, köylüye gereken destek verildiği takdirde tarım sektörünün devletin lehine büyük kazançlar vereceğini de belirtmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:129-132).

3.2.8. Geleceğe Bakış

Belgenin son bölümünde Oldenburg, raporu hazırlarken görevlerinin önemine vakıf olduğunu ve heyetin belirlenen hedeflere ulaşması için işlerin üst makamlarca himaye edilmesinin zorunluluğunu dillendirmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:133-134). Türkiye'nin iklim ve toprak özellikleri bakımından işin ehli olan kişilerle çalışılmasının önemini vurgulayan Oldenburg, Türkiye'nin kendi ihtiyaçlarını karşılama amacının öne çıktığını vurgulamıştır. Türkiye'nin bu amacını gerçekleştirmesi için sulama, toprağı işleme ve tohum seçim faaliyetlerini gelişmiş yöntemlerle yapması gerektiğini belirtmiştir. İzlenecek bu yollar ile Türkiye'nin sadece pamuk, tütün, zeytinyağı, meyve, üzüm gibi ürünleri değil, aynı zamanda hububat ve hayvan ihracatı da yapacak seviyeye gelebileceğini tespitlerine eklemiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:134). Türkiye'de tarımın gelişmesinin kilit noktası olarak kendi memleketinin sahip olduğu şartlar altında bilimsel çalışmalar yapan uzmanların yetiştirilmesine dayandığını savunmuştur. Bu uzmanların yetiştirilmesi için de ortaya konulan plan dahilinde enstitünün istediği araç, gereç ve arazilerin tedarik edilmesinin zorunluluğundan bahsetmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:135-138).

Uzman Heyet'in özveri ile çalıştığını ifade eden Oldenburg kendisine yapılan eleştirileri "*işten biraz anlayan herkes bana hak verecektir*" diyerek, işlerin düzgün yapılabilmesi için zamanın önemine dikkatleri çekmiştir. Bu yüzden Heyet Başkanı olarak doğrudan vekile bağlı olması gerektiğini ve daha fazla söz sahibi olmak istediğini ifade etmiştir. Amaçlanan uygulamaların eğer istenilirse, üç Türk uzman tarafından oluşturulan Komisyon ile bertaraf edilebileceğini dillendirmiştir (TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, 1928:139-140). Raporun 141.-152. sayfa aralığında Ziraat ve Baytar Mektebi Alilerine su tesisatı hakkında bilgiler verilmiştir.

4. Sonuç

Geçmişte alınan kararların, geliştirilen stratejilerin, başarılar ve başarısızlıkların ortaya çıkarılması bundan sonraki atılacak adımlar için de yol gösterici olabilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım sektörünün milli gelirdeki payının %85 olduğu göz önünde tutulduğunda tarımın ne kadar önemli olduğu ortadadır. Bu yıllarda Türkiye ile aynı saflarda Birinci Dünya Savaşı'na giren Almanya'nın ham madde ihtiyacı ve Türkiye'nin sanayi malları talebinin birbiri ile örtüşmesi karşılıklı ilişkilerin gelişmesinde etkili olmuştur. Bu bilgiler ışığında Türkiye'de cumhuriyetin ilanı ile birlikte tarımın gelişmesi için ortaya konan politikaları ele alınmış ve tarım politikasının oluşturulmasında Oldenburg raporunun rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. Oldenburg Heyeti'nde yer alan bilim insanlarının isimleri ve görevleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Türkiye'ye gelen Uzman Heyet Üyelerinin tarımın gelişmesi için yaptıkları öneriler Türkçe tercümesi üzerinden incelenmiştir. Belge şekil olarak değerlendirildiğinde karşımıza çıkan tespitler şunlardır:

Türkçe tercümelemin iki farklı alfabe kullanılarak kaleme alınması imla hatalarına ve karışıklıklara neden olmuştur. Sayfa numaralandırmalarında ve tercümenin içeriğinde bazı hatalar ve aksaklıklar görülmektedir. Bu özelliklerine rağmen belgenin içeriği dönemin şartlarını, tarım politikalarını ve hedeflerini bize net bir biçimde aktarmaktadır. Oldenburg Raporu ile ortaya konan hedefler, bürokratlar ve uzmanlar değişse de zor şartlarda ve farklı kadrolarla gerçekleştirilebilmiştir. Bu hedeflerden sonra, Ziraat Kredi Kooperatifleri kurulmuş (1929), Tohumların Gümrük Resminden İstisnası Hakkında Kanun'un çıkartılmış (24 Mayıs 1930 tarih ve 1641 sayılı), Ziraat Kongresi toplanmış (14 Ocak 1931), Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılmış (1933) ve Buğday Koruma Kanunu çıkarılmıştır (1934). Ayrıca Çubuk Barajı (1936) ve Gölbaşı Barajı (1938) faaliyete geçmiştir.

Rapordan anlaşıldığı üzere konu ile ilgili yabancı uzmanların davet edilmesinin üstünkörü bir uygulama olmadığı bu heyetin oluşturulma tarihinin 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Avrupa'da Nazi politikalarının uygulamaya başlamasından önce olması dikkate değerdir. Bu noktada tarımın geliştirilmesi ile ilgili araştırma yapmak için Almanya ve Rusya'ya giden dönemin Ziraat Vekili Sabri Bey'in mücadelesi raporda yer almaktadır. Türkiye'ye gelen Uzman Heyet'in bireysel raporlarındaki tespitlere bakıldığında pek çok ortak noktanın olduğu görülmektedir. Bu tespitlerin başında Türkiye'de tarımın gelişmesi için ihtisaslaşmanın ve yükseköğrenimin gerçekleşmesinin önemi yer almaktadır. Bunun yanı sıra mevcut durum tespiti, bölgesel farklılıkları göz önünde bulundurarak modern üretim sistemlerinin uygulanması, istatistiki bilgilerin tutulması ve Anadolu'nun yerli tohum ve hayvan ırklarına sahip çıkılması gerekliliği de vurgulanmaktadır. Belirlenen politikaların uygulanabilmesi için söz konusu politikaların sadece bilim insanları ve üreticiler tarafından değil, idareciler tarafından da benimsenmesi ve desteklenmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Toplumda konu ile ilgili çağdaş bilgilerin yaygınlaştırılması tavsiye edilen diğer bir husustur. Raporda Türk köylüsünün çalışkanlığına vurgu yapılırken, toprak sisteminin kademe kademe değiştirilmesi, Anadolu'nun bazı bölgelerinde büyük toprak arazileri kullanımı yerine küçük ama verimli arazi kullanımına geçilmesi tavsiye edilmektedir. Bütün bunlar için harekete geçilmeden önce mutlaka su idaresinin oluşturulması gerekliliği pek çok kez vurgulanmıştır.

Belgenin içeriğinde uzmanların ortak olarak dillendirdiği olumsuzluklar; başta bürokrasinin yavaş ilerlemesi, kabul edilen bütçe miktarının sonradan düşürülmesi, birimler arası eş güdüm ve koordinasyon sorunu ve çalışmalar için gerekli aletlerin tedarik edilememesi olarak sıralanmıştır.

Oldenburg Alman Uzmanlar ile çalışılmaya devam edilmesini, hatta toprak reformu gerçekleştirilirken Alman çiftçilerden ve mültezimlerden yararlanılabileceğini belirtmiştir. Türkiye'de

üç yıl kalan Heyet Başkanı Oldenburg'un değişen hükümet sonrası oluşan bürokratik kadro ile iletişim zorluğu çektiği ve onlarla anlaşamadığı ifadelerine yansımaktadır. Kendine tanınan hakları yeterince kullanamadığından şikayetçi olan Oldenburg, etkinliklerinin üç Türk Komisyon Üyesi tarafından iptal edilebileceğini vurgulamıştır. Dönem şartlarına bakıldığında Türkiye'nin yabancı uzmanlara ve yatırımcılara ihtiyatlı davranmasının nedenlerinden biri, Lozan Barış Anlaşması gereğince 1929 yılında tamamen kaldırılacak olan kapitülasyon geçmişini acı bir şekilde tecrübe etmesi olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de belgenin yazıldığı 1928 senesinde tarım politikası geliştirilirken bilimden, küresel gelişmelerden, yabancı uzmanlardan yararlandığı, bunlarla beraber politikaların belirlenme aşamalarında yetkinin daha milli bir çerçevede ve kontrollü tutulduğu söylenebilir.

Oldenburg Raporu'nun Türk Tarım Politikasına bir etkisi de 1930 yılında Ankara Yüksek Ziraat Okulu'nun açılmış olması ve bu okulun 1933 yılında enstitüye çevrilmesi olarak değerlendirilebilir. Kuruluşunun ilk yıllarında bu enstitünün Rektörlüğünü Prof. Dr. Falke yapmıştır. Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde 1933-1938 yıllarında Falke ile birlikte yaklaşık 30 Alman öğretim üyesini çalışmıştır (Koçak, 2013:42). Falke Yüksek Ziraat Enstitüsü'nden 1938 yılında yetkisiz kişilere tesislerin uygunsuz kullanımı gibi siyasi nedenlerden dolayı yasal soruşturma geçirmiş ve Enstitü'den ayrılmıştır.

Türkiye'de tarımsal verimi artırmak için tarım makineleri alımları esnasında uzman heyetin, birbirleri ile rekabet eden firmaların tesirinde kalınmaması ve sokağa atacak parası olmayan köylünün yanlış üretim sistemi almasının önüne geçilmesi gerektiği, tavsiyelerine uyulmaması ve ekonomik buhran nedeniyle alınan makineler kullanılamamış ve birinci makineleşme hareketi makine mezarlıkları ile sonuçlanmıştır. Ekonomik Buhran'dan sekiz sene sonra tarımsal ürün fiyatlarının artması ve krizin ortadan kalkması sonucu makineleşme yeniden özendirilmeye başlanmıştır.

Bu dönemdeki temel tartışmalardan biride kurulan eğitim sisteminin uygulamadan yoksun olması nedeniyle ilerleme kaydedilmemesidir. Metinlerden anlaşılacağı üzere Türkiye'de tarımsal uygulanacak bir eğitim sisteminin diğer ülkelerdeki gibi olması istenmiş olsa da Uzman Heyet'in bunu uygun görmeyerek Türkiye'nin kendine özgü bir tarımsal eğitim sistemi oluşturması gerekliliği üzerinde durması önemli bir bulgudur. Uzman Heyet raporlarında hem teorik hem de uygulamalı eğitim sisteminin önemli bir ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Uzman Heyet Üyeleri kurulacak olan bu tarımsal eğitim sistemi ile birlikte Türkiye'nin gelecekteki tarım politikalarının başarıya ulaşacağı vurgulamışlardır.

*Açıklama Bu araştırma 4. Uluslararası Ekonomi Yönetimi ve Pazar Araştırmaları Kongresi'nde sözlü olarak sunulmuş ve özet bildiri olarak basılmıştır.

Kaynaklar

- Acar Utku, A. (2011). Türkiye de Latin Alfabesine Geçiş ve Gazeteler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1, 5-25.
- Afet, İ. (1982). *İzmir İktisat Kongresi*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:120, Ankara.
- Aktaş, Ü. (2006). *Osmanlı Çağı ve Sonrası*. Basım Sayısı:2, Sayfa Sayısı:728, ISBN:9759044196, İstanbul.
- Ballı, E. (2015). İttihat ve Terakki'nin Tarım ve Toprak Politikası: Aydın Vilayeti Örneği. *Uluslararası İttihatçılar ve İttihatçılık Sempozyumu*, Ankara.
- Boratav, K. (2012). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*. Basım Sayısı:16, Sayfa Sayısı:247, ISBN: 978-975-533-393-9, Ankara.
- Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:410, ISBN:975-16-0409-5, Ankara.
- Çelik, A. (1982). Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Türkiye'nin Tarımsal Yapısı ve Tarım Politikaları. *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri*, Ankara.
- Dinler, Z. (2000). *Tarım Ekonomisi*. Basım Sayısı:5, Sayfa Sayısı:345, ISBN:975-7338-02-8, Bursa.

- Eldem, V. (1994). *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:255, ISBN:975-16-0648-9, Ankara.
- Erichsen, R. (2015). The Politics Behind Scientific Transfer Between Turkey and Germany in the Case of the "Yüksek Ziraat Enstitüsü" in Ankara. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 55(2), 37-53.
- Eriñç, S. (1965). Türkiye'de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 15, 1-31.
- Gözcü, A. (2018). Atatürk Döneminde Türkiye'de Tarımın Gelişiminde Alman Etkisi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(36), 107-137.
- Gürler, A. Z. (2016). *Tarım Ekonomisi ve Politikası*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:616, ISBN: 978-605-320-391-9, Ankara.
- Gürsoy, B. (1984). 100. Yılında Düyun-u Umumiye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme, *Ord. Prof. Şükrü Baban'a Armağan*, Bölüm Sayfaları:17-59.
- Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri* (2013). Haz. Dr. İrfan Neziroğlu ve Dr. Tuncer Yılmaz. Cilt 1 – (24 Nisan 1920 – 22 Mayıs 1950), ISBN:9786054700479, Ankara.
- Koçak, C. (2013). *Türk Alman İlişkileri 1923-1939*. Basım Sayısı:2, Sayfa Sayısı:277, ISBN:9789751603937, Ankara.
- Kodal, T. (2006). Lozan Barış Antlaşması ve Türk Kamuoyu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12(64-65-66), 215-244.
- McNeill, W. (2004). *Dünya Tarihi*, (Çev. Alaeddin Şenel), Basım Sayısı:8, Sayfa Sayısı:950, ISBN:975-533-044-5, Ankara.
- Okçuoğlu, G. ve Önder, İ. (1987). Aşarın Kaldırılması. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 45(1-4), 261-276.
- Özçelik, Ö. ve Tuncer, G. (2007). Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 253-266.
- Saffet K. (2012). Düyun-u Umumiye İdaresi ve İdareyle İlgili Görüşleri. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*,1(2), 39-40.
- Sağlam, Dünder. (1981). *Türkiye Ekonomisi: Yapısı ve Temel Sorunları*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:342, Ankara.
- Şahin, H. (1998). *Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu*. Basım Sayısı:5, Sayfa Sayısı:420. ISBN: 9786054484041, Bursa.
- T.C. Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü. (1928, 01 Nisan). *Eğitim ve Öğretimin İslahı İçin Uzman Olarak Getirtilen Prof. Hekehimrat Oldenburg'un Kadrosunun Tasdiki*. Kutu No: 28, Gömlek No: 19, Sıra No: 6, TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, Ankara.
- T.C. Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü. (1928, 30 Eylül). *Ziraat Uzmanları Heyeti'nin Türkiye'deki Çalışmaları Hakkında Rapor*. TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 275, Sıra No: 6, TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, Ankara.
- T.C. Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü. (1930, 08 Ekim). *Adapazarı Tohum İslah İstasyonu Ziraat Uzmanı Herr Kılave'nin Çalışma Süresinin Uzatılması ve Ücretinin Artırılması*. Kutu No: 16, Gömlek No: 62, Sıra No: 18, TCCDAB Cumhuriyet Arşivi, Ankara.
- Tezel, Y. (2001). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. Basım Sayısı: 4, Sayfa Sayısı:552, ISBN:975-333-018-9, İstanbul.
- Tokdemir, E. (1988). *Türkiye'de Tarımsal Yapı, 1923-1933*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:230. İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yılığ 1928-1929* (1929). İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.
- Wildmann, H. (1981). *Atatürk Üniversite Reformu*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:296, İstanbul.

- Yavuz, B. (1994). *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri*. Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:196, ISBN:975-16-0627-6, Ankara.
- Yenel, O. (2010). *Ulusların Zenginliği ve Uygarlığı: Eğitim Boyutu*, Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı:100, ISBN:9789944889476, İstanbul.

Ekler
Ek 1.

2/12

(31 Eylül 1928)

Ziraât Heyeti mütehassısasının 1- Nisan ila
31 Eylül 1928 tarihine kadar feâliyyetini müşir

R A P O R

Heyeti mütehassısa reisi Geh. Oberregierungsrat
Dr. O l d e n b u r g Tarafından.

M ü n d e r e c a t

- I. Türkiyaya bir ziraât heyeti mütehassısasının celbi mukaddematı.
- II. Ziraât heyeti mütehassısasının terkihi ve vezai fi.
- III. Heyeti mütehassısa feâliyyetinin tanzimi.
- IV. Hizmet şeraîti.
- V. Heyeti mütehassısasının şimdiye kadar feâliyyeti (icmalen)
- VI. Müessese ve Şube müdürünün hususi raporları:
 - 1) İktisâti Zirai
 - 2) Ziraâti umumîyye
 - 3) Bağçivanlık, Meyvecilik, ve çiçekcilik
 - 4) Mevaşi ve Sütçülük
 - 5) Kimyayı Zirai ve Toprak baktiriyolojisi
 - 6) Emrazi Nebatiyye
 - 7) Haşerat
 - 8) Eşkişehir Islahi hububat müessesesi.

İş bu Raporlar altı kişi tarafından tercüme edilmiş olmasi hasebile sıhahi mesûliyyeti memuru mahsusı tarafından deruhte edilmeyeceğinden luzumunda âsillarina muraceât buyurulması rica olunur .

030 10 185 295 6

152-

1

2 .

Bir arzusu sai ve en yabancı olanlara bile uymak şeraitine genç kuvvetler tabiatile daha kolay tetabuka mütemayil ve müstaidirler; Heyetin terki^{de}bini Ankaradaki kuşadi musammem olan ziraat ve baytar mektebi alisinde tesis edilecek bilcumle muhim sahai ihtisaslare ileride ihtisalarina müteallik müessiseleri deruhde edecek bir alman mütehassisi elde etmek noktai nazari hükümferma idi.

bunlara nazaran ziraat heyeti mütehassisesi akibet emirde ber vechi âti terki b edildi:

- 1) Hükümet âli müşaviri (gehaymer ober regirungsrat Dr. Oldenburg. heyeti mütehassise reisi olarak - Ankaraya 1.III.928. gelmiştir.
- 2) Fah studiren rat Dr. Wendi, zirai iktisadi milli mümessili ve heyetin umur muamelatini tedvire memur. - 1.IV.928. de
- 3) Hükümet inşaât müşaviri Nat. mektebi âli inşaâtının fen memuru olarak. 15.II.928. de
- 4) Prof. Dr. Kiristiyansen-Veniger, ziraat umumiyye müessisesi müdiri olarak. 1.IV.928. de
- 5) Prof. Dr. Bölke. mevâsi ve sütcilik müessisesi müdiri olarak 1.IV.928. de
- 6) Prof. Dr. Müller. emrazi nebatiiyye müessisesi müdürü olarak 1.V.928. de
- 7) Prof. Dr. çuvelfer, haşerat müessisesi müdürü olarak. 1.VI.928. de
- 8) Prof. Dr. Giseke, kimyayi zirai ve zemin baktiriyolojisi müessisesi müdiri olarak. 15.IV.928. de
- 9) Bağçeler mufettişi Kinop, bağçivanlik şubesi müdürü olarak. 21.IV.928. de
- 10) Ziraat mektebi âlisi mezunlarından Kılaya, Ada- pazar mısır ve patates zeriyyat istasyon müdürü. olarak. 15.II. 928. de
- 11) Ziraat mektebi âlisi mezunlarından Rummel, eskisehir islahi bûzur istasyon müdürü olarak 15.II.928. de hizmete dahil olmuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET

Kararname

Muamelat müdürlüğü

Şubd 2

Sayı 2425

Enstitüler, alf ve talf ziraaat mektepleri pilân ve projelerinin tertibi için celp olunan ^{mülkhanis} mimar Bavrat Nat ile minakit mukavele müci-bince 825 liradan ibaret ücretinden yapılacak tevkifat miktarının 23 lira olmak üzere tahdit edilmiş isede kanunen tevkifi lâzımgelen vergilerin 39,5 liraya baliğ olduğundan meskûr vergilerin tevkifi için mumaileyhe verilen ücretin 840 liraya iblâğı suretile mukavelemenin tadili, İktisat Vekâletinin 22/II/928 tarih ve 54806/62 numaralı te-şkeresile vukubulan teklifi ve Maliye Vekâletinin 8/İ2/928 tarih ve İ3İ74/İ82 numaralı murtalaanamesi üzerine İc.V.H.'inin İ2/İ2/928 tari-hli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

İ2/İ2/928

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

030 | 13 | 01 | 02 | 1 | 8 | 15

M.M.V.

Mehmedihalit

Ad.V.

Adilhalit

Bş.V.

Lütfi

Ma.V.

S. Sarıoğlu

Ha.V.

S. Rıza

Da.V.

S. Kaya

S.M.İ.V.

D. Refik

İk.V.

M. Rahim Recep

Na.V.

M. İbrahim

Mf.V.

7. - Fenni Haşerat

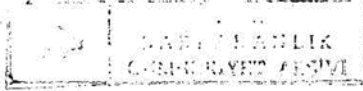
Raporu takdim eden: Haşerat enstitüsü direktörü
Prof. Dr. Z w o l f e r .

Türkiyanın mahsulatı ziraiyesi; hususi şeraiti iklimiyesi dolayisile daima haşerati muzirrei muhtelif tarafından istila edilmek tehlikesine maruzdur. Ameli fenni haşerat faaliyetlerinin(gavei aslisi vikaye ve muhafazai nebatat hizmetinin ikmal ve inkişafına tetabuk etmektedir. Vikaye nebatat hizmetinin tesis ve inkişafı; memaliki ecnebiyyede yapılan tecarübün hututu esasiyesinin kabil olduğu kadar Türkiyada bu sahada yapılan faaliyetlerle telifini temin etmelidir. evvela teharrri ve tetkik (fonction d'enseignement) faaliyetleri tarafından, kudreti istihsalıyesi mükemmel vikaye nebatat teşkilatının üzerine tesisi kabil olabilmesi için hututu esasiyenin tesbiti lazımdır.

teharriyatın vezaifi:

- a) Türkiyada muhtelif kültür nebatatı üzerinde haşerat ika eden haşerati muzirrenin bir münderecat cedveli yapılacaktır. Bu cedvel her zaman mükemmelendirilecektir. Cedvel aynı zamanda koleksiyon faaliyetlerine merbut olacaktır. Biyolojik nokati nazara göre başlanacak olan koleksiyon; ikmal edildikten sonra memleketin haşerati muzirre âlemi hakkında mükemmel bir fikir verebilecektir. menşei dokü dokomantal kıymeti haiz olan mezkur koleksiyon(koleksiyon- demonstration)hizmetinde ifa eder. Mezkur koleksiyonun mevcudiyeti daimesini temin etmek için; son zamanların mustahzerat ve müzeteknikinin yeni usullerine ehemmiyet vermek lazımdır. Halkalının haşerati muzirre koleksiyonu bu saha dâbir meptçe olabilirsede yeni mustahzerat, ve müzeteknik usulleri dolayisile tehdide muhtaçtır.

صحيحة 1

زراعت حویبه انستیتوس

التی ایلتق صلی راپوری

میری : زراعت حویبه انستیتوس مدیری
پروفیسر دوکتور فریسیان ورن و مینکر .

زراعت حویبه انستیتوسه قیلت واسح وشیفه زربب اینتکده در . آنا اولیده کی ختیج القیم دولایسیله بیخدن نیانلکده
هددی ده اونسته و چوقدر . زراعتی بیخدیکی مطله ضمیر اولدیقتدن ، بوسقیق ایوبه خصوصیتله مالک اولان مالکده
مطدد در . هله بوسوق نسه داخل نیانات ، ملککده حاصلاتی ایچون هم اولوب دولایسیله ، تجربه و تدقیقه مستلدر .
هرنه قدر بو ، خصوصیت و ناخالصه مکلف تجربه استاسیولری واسطه سیله کسا ایفا ایدیلیم ایسه ده بوسوقه لردا
انستیتو ایلمر لکده ، تفریک ساهینده ، انستیتو ایچون مطدد حل ایدیلیمده سائلکده نظر اید هیکی آشکر در . لره مایان
ایله اسکی اصول طریقات حویبه مکمل اولوب الده ایدیلن کورده مسوقات اوله رق تولانیله یقندن ، ولتقن مایدا بیخی
مطده ایفا ایچون استعمال ایدیلن مو غیر کالی و پیچیدگی طرز ده تولانیله یقندن بوکی احوال زراعت حویبه په طاق واسح
برصالی ساحسی تشکیل اید من :

موک دربه امیتلی برعسسی ده قایقله لوراق اولوب آری باهور دوقون برکزی آنا دولینک بوکده یایلا لری تشکیل اید در .
بو خصوصیتده بو حوالینک اقلینه ارجین ، بر فور زراعت سیستمی بولق ایجاب ایدیلر . حویبه شکله ایض ایدیلن و نقلده
زراعت مکتب هایس انستیتوسنک اکلاندن اول ، باغلانه ییلنه سنی تأمین معدیله زراعت حویبه انستیتوسنه حقت لبر اولور ایله
یکوی سکر هککارتق بر تجربه فاراسی تمهیس ایدیلمدر . مع طاقه تجربه لار لری ایچون الزم ماکده لرابله لبر اولور لره الزم
الزت و ادواتک ، برعسسی جزئیسی انبیق مایه ایدیلن اولدیقتدن ، ضمیمه مشکلاته مایه ایدیلکده در .
این کانی لاتی ، این بر طارت ، مستعمل نظر نیسان ، یکوی القی مایس ، یکوی انقوس و این بر ایلول تاریخلی
تعمیرات ایله ، الزت ادواتک مایه سی ایچون و کالت جاییله به راجعت ایدیلمدر . موجود لوقته بنات موک قدیم ایدیلن لیسته
ده ، انبیق متنم تجربه ریختی ایچون الزم اولدن آلاتک مایه سی ریا ایدیلمدر . حقت انستیتو ایچون یالکر بر قات آلات ،
لیسته په طاقه ایدیله ییلدیقتدن بوسنه نوزند و لبر اولور لار تام ساحسی نایلیتنه مالک اوله په جقلدر . زراعت مکتب هایسده
انقاس ایله طاقه دار اولمایان هم بر ساحسی موضوعت اولدیقتدن ، هر هیدن اول بوساحه ده تام بر طاقیتک طاقیتده
ده اینتکده ایخته بوسیدن دولایس دنی بر پیچیدگی تأسیساتده اهمیت و بر لمر ایسه ده ، مع الحاق ساقیلرکده ییختکده بود ایت
ایتم اولدیقتدن ناشی بوسنه استعمال لرته امکان یوقدر . ماکه اولاق ، بر قات کین اول استنبولدن مایه ایدیلن بر سیخسی
فره زوسی ایله ، دیکر بر قات ماکه کلنمدر . استنبولده بولماریان دیکر بر قات ماکهکده تأییس مستعمل ریا اولور . انستیتونک
کپتانه سی ایچون شیت ایدیلن کابلر له ایکی الکترقلی ماکه بود اینم ایسه ده بو ماکه لرد جیرانکده کسانندن دولایس ،
استعمال لرته امکان یوقدر . فنی تجارب ایچون آلات ادوات کسان اولدیقتدن ، سید بر شکله چالیسه یقنه وی تأمین
معدینه بر قات آلات طلب ایدیلمدر .

1185 179761

۷۷
۹

آلهه بازاری توخوم مؤسسه سی

را پرویز نور، زراعت طایفه ما دشمنی و موسسه مدبری قلايه

- آلهه دن توجه در -

آلهه بازاری توخوم اصلاح مؤسسه سی ۱۹۲۶ سنه سنده پاتاس و سرزراعتك اصلاحی ایپون تا سیر اولتند و آلهه بازاری ستا ریا و دستند هکان ارتقا طریقی سنه ۱۰۰۰ شویین شتبار و دافلورله محاط و مسلح بچر دن ۲۰۰ استور مورتمد و بوسیله سوت روزگار لره تارشون مفتوحه و یازین درجه حورتنك كولكده ۵۰۰ درجه به تا دار بوکلمه سی تا در دکدر . دو پراتلورنك قسم ارضی اراضی روسییه دن اولوب سوت کیل و حالمال مرکباتی آراسند ه متنوع بر اوصاف ارايه ایله مكد ه در . بنا به طیه اشبو شوانسی ساتر و ترسبات سنویه و سنیسی ۵۰۰ میلتموه به با لقا اولان آلهه بازاری نك زنگین بر تنبیت هر شایله به سی عیج ۵۵ حیرتله تار شیلانه جق بر سا دله دکدر .

آلهه بازاری نه نسبتاً اظرف زماندن بوی پاتاس زراعتی اجرا ایدلمكده اولوب هر مانك ه انا طوی زراعتی نامند ه کی ائوینه نئورا ۱۹۰۰ سنه سنده آلهه بازار زندن استانبوله ۷۵۰,۰۰۰ کیلو پاتاس اخلواچ ایدلمشدر . حیضی و مطا تب سنه لره ۵۰ استانبولك سنه لك پاتا تراحتیا جی اوی سنه لك وسالی به استنا دا ۵۵۲۷۵۰۰ کیلویه بائج اولوب بونك مهم بر تمضی سا لفا لورنق مقدار ده تور کیه نك همان یكانه پاتا تر ضلقة سی تشکیل ایله یین آلهه بازاری تسلیم ایله ایله مشدر . متیاقی احتیاج فرانسه ه طالبه و ایتالیا دان ادا حال ایدلمك سورتمله تا یین ایدلمشدر .

آلهه بازاری بوره سنده معامله کوروب استانبوله سوت اولتان پاتا تر مقدار ۱۹۲۶ سنه سنده ۶۴۲۷۵۰۰ کیلو و ۱۹۲۷ سنه سنده ۶۹۳,۷۵۰ کیلو در . آلهه بازاری حیضی زمانده حیویات ه کره سنه ه جروز و اییک بو جکی قوزه تجارتی ایپون دشمنی بر مورگر تشکیل ایله مكد ه در .

آلهه بازاری ه عیبك قورسه مالک اولوب ه شغند و تر شخی ایله استانبوله مربوط و وضعیت عمومی سی اجبار ایله تارا ده کر ده کره تا دار اولان هیفته ر لاند ایپون تجارت موردر . ایضه اصلاح بند خور مؤسسه سنك پاتا تر زراعتی ایپون اوصاف ترا ییه سنك اخوانته رضا آلهه بازاری کبی مهم و محسولدار برضفته ده تا سینند ه کن اسابیت نمایان اولمده در . مؤسسه تشکیلات اجبار ایله هنوز ایلك دوره انکفا قند ه بوانمده در . بو حال بالظافه مؤسسه به ط ند مبانی واراضینك بولنا سی حیوان ه مانكه و لوازمات سا تره سنك ده هنوز تقصا نیقی اجبار ایله واقدر .